

Ane Grydeland

Regnet som motiv i Rolf Jacobsens lyrikk

Regnmotivet er gjennomgående i Rolf Jacobsens lyrikk. I de fleste diktsamlingene hans finner vi dikt der regnet er et sentralt motiv. Dette gjelder for eksempel "De store symfoniers tid" fra samlingen *Hemmelig liv* (1954) hvor regnet beskrives som musikk. I "Regn i demringen" fra *Sommeren i gresset* (1956) framstilles regnet som en mild, kjærlig kvinne, og i "Glassoldater" fra *Brev til lyset* (1960) sammenlignes regnet med soldater. Det første diktet i Rolf Jacobsens første samling, *Jord og jern* (1933), heter "Regn", og jeg skal i det følgende foreta en nærmere lesning av dette diktet.

REGN

Himmelen har stillet sin harpe på skrå mot jorden
og rører de tusen strenger med døvende vellyd,
løfter de store klemte over skog og sletter
med lekende hender.

Over de nakne marker går jeg og trår på jorden
og kjenner hvor regnet driver om kneet, mulden
puster mot foten
mens himmelen legger de tynne striper av jern
tonende over mitt hjerte.

Regn var det første. Øglene bet mot regn.
Langsmed de støvgrå sumper gynget de fuktige trær.
Papegøiene kaklet. Himmelen flyvefisker
rodde seg skrikende frem
gjennom regn.

Gro, sovende land med den brune, blødende jord, gro!
Mett dig med havets såkorn, løft dig og brist
av regn.

Himmelens harpe
rører de tusen strenger, fyller det lyttende øre
med levende låt.
Over det store, syngende billedteppe
veves av milde hender, snakkende drømmer.

Regn var det første sansene skjønnte på jorden
– susende regn.¹

"Regn" er et harmonisk dikt, hvor regnet verken er truende eller negativt. Dette understrekes av formen på diktet. Det er delt inn i seks strofer med ulikt antall vers. Enkeltversene har fem til seks trykksterke stavelser, med noen kortere vers innimellom, hvor det er to til tre trykksterke stavelser. Diktet har blandet takt, noe som gir det en rolig, talenær rytme. I tillegg er det mye alliterasjon, noe som forsterker inntrykket av harmoni. Særlig viktig blir alle s'ene: "Himlen har stillet sin harpe på skrå mot jorden" De er med på å etterligne lyden av regnet; "- susende regn".

Det finnes et lyrisk jeg i diktet, men det er et anonymt jeg som i mesteparten av diktet trer i bakgrunnen. Bare i andre strofe får vi et glimt av et menneske som er ute og går i regnet: "Over de nakne marker går jeg og trår på jorden / og kjenner hvor regnet driver om kneet [...]". Det antydes også hvilken stemning jeg'et settes i av regnet: "[...] himmelen legger de tynne striper av jern / tonende over mitt hjerte." Ordvalget her vitner om en høystemthet hos jeg'et. Denne høystemtheten fortsetter i fjerde strofe, hvor jorda blir apostroferet: "Gro, sovende land med den brune, blødende jord, gro! / Mett dig med havets såkorn [...]."

¹Rolf Jacobsen: *Alle mine dikt*. Gyldendal norsk forlag, Oslo, 1990, s15.

Apostrofe blir i Tormod Eides *Retorisk leksikon* definert som "Retorisk figur som innebærer at den talende 'vender seg bort' fra tilhørerne og tiltaler en (tilstedeværende eller fraværende) person, eller også gjenstander, steder, abstrakte begreper e. l."² En kjent apostrofe i norsk litteratur er Wergelands apostrofering av våren i "Til Foraaret": "O foraar! Foraar! red mig!" Eide skriver videre i sin definisjon: "A. er oftest et uttrykk for sorg eller harme, og hører til retorikkens 'patetiske' virkemidler (-> Patos)."³ Nettopp det at apostrofen er uttrykk for sterke følelser, kan få den til å virke fremmed og pompøs. I en artikkel om apostrofe påpeker den amerikanske litteraturforskeren J. Culler at bruken av apostrofe ofte kan virke altfor høystemt.⁴ Han hevder at apostrofen er oversett og ignorert av litteraturkritikere. Spørsmålet Culler stiller, er om ikke apostrofen nettopp er *det* poetiske, i og med at poeten som oftest gir inntrykk av å henvende seg til noen andre enn leseren. Culler sier også at apostrofe ikke nødvendigvis er et ukontrollert utbrudd av sterke følelser. Når dikteren bruker apostrofe, innskriver han naturen i en jeg - du - struktur, og bryter dermed ned grensene mellom jeg'et og omverdenen. Han oppretter en kontakt med naturen som gjør ham spesiell: "One who successfully invokes nature is one to whom nature might, in its turn, speak. He makes himself poet, visionary."⁵ Jeg'et i "Regn" retter oppmerksomheten mot jorda, og oppretter en kontakt med den.

Fem av de seks strofene beskriver en her-og-nå-opplevelse, hvor det regner, og jeg'et er ute og går. Den tredje strofen derimot, beskriver et slags urtidslandskap. Her er det øgler, papegøyer, sumper og flyvefisker. Det er som om jeg'et foretar en refleksjon over verdens historie. Regnet var det første. Det

²Tormod Eide: *Retorisk leksikon*, Universitetsforlaget, Oslo, 1990, s. 21.

³sst.

⁴Jonathan Culler: *The pursuit of signs: semiotics, literature, deconstruction*. Routledge & Paul, London 1981, s. 135.

⁵sst. s. 142.

er hans forbindelse bakover i tida, det som gjør at han kan få en fornemmelse av hvem han er, hvor han stammer fra.

Metaforene i diktet er mange. Regnet blir til å begynne med framstilt som *musikk*: det er en harpe med tusen strenger. Ordvalget viser regnets forbindelse til lyd og musikk: døvende vellyd, store klemte, tonende, det lyttende øre, levende låt, syngende billedteppe, snakkende drømmer, susende regn.

I femte strofe går harpa plutselig over til å være *vev*: "Over det store, syngende billedteppe/veves av milde hender, snakkende drømmer." Likheten mellom ei harpe og en vev er slående. Med jég'ets konkrete, sanselige oppfatning av verden rundt seg, visualiseres musikken, og tonene veves sammen til et mønster, som et billedteppe av lyd.

Et ord som går igjen, er *jord*. Regnet *er* ikke jord på samme måte som det er musikk og vev, men det er nært knyttet til jorda: på skrå mot jorden, nakne marker, trår på jorden, mulden puster mot foten, den brune, blødende jord, gro, havets såkorn. Jorda er den som tar imot regnet. Den er fruktbar, men sovende. Når regnet kommer, kan den mettes, briste og gro.

Alle linjene i diktet, unntatt en, avsluttes med et tegn eller med en naturlig pause. I den linja der det ikke skjer, har vi en enjambement, eller versbinding: "og kjenner hvor regnet driver om kneet, mulden / puster mot foten". Ifølge Åse Hiorth Lerviks *Elementær verslære* vil enjambement gi inntrykk av hastverk eller "[...] en spesiell stemning av medrivende iver, en overveldende opplevelseshylde eller rastløs, nerveslitende uro."⁶ I dette diktet oppleves ikke versbindinga som verken nerveslitende eller rastløs. Den er likevel et lite, forstyrrende element i det ellers harmoniske diktet. Det blir et brudd i rytmen, og det er med på å framheve mulden sterkt. Dette ordet blir ytterligere understreket ved at synonymet "jord"

⁶Åse Hiorth Lervik: *Elementær verslære*, Universitetsforlaget, 2. utg. 1978, s. 53.

stadig gjentas. Diktet heter "Regn", men handler like mye om jord. Den er sovende, men vi får et varsel om at det er "stille før stormen", at den snart vil løfte seg og briste. Regnet er såkørnet, det som blir liv, men jorden er mottakeren. Uten den ville ikke regnet kunne skape noe.

Regnet var ikke bare det første, det var det første sansene skjønnte på jorden. Dermed får også den tilsynelatende kollisjonen av sanseintrykk mening. I møtet med regnet aktiviseres alle sansene. Det kan føles, som når det driver om kneet, det kan høres, som musikk, det kan ses, som et billedteppe. I forbindelse med jord, opptrer regnet som skapende. Det skaper sanger, drømmer, bilder og fortellinger om vårt opphav. Regnet får det sovende landet til å gro, det er såkorn. Mulden, eller jorden, er stedet der disse såkornene skal gro. En kan spørre seg om det sansene skjønner er kunsten. Er kunstneren mulden, der kunsten skal gro fram, og regnet inspirasjonen, eller ordene? Da snakker dikteren kanskje til seg selv. Han betegner seg som et sovende land, som snart skal briste av regn.

Hvis regnet på denne måten er "inspirasjonen", hvor kommer den i tilfelle fra? Er den himmelsendt, i og med at regnet kommer fra himmelen? Eller er himmelen i dette diktet rent konkret, og ikke en åndelig høyere tilværelse? Riktignok er det himmelen som spiller harpe, men regnet er *havets* såkorn, og kunstneren er, bokstavelig talt, veldig jordnær. Det er derfor grunn til å tro at han er bundet til naturen, og at han opplever regnet som et konkret uttrykk for den. Sansene aktiveres, og han kjenner forbindelsen tilbake til urlandskapet, det opprinnelige, som forsåvidt kan være mytisk nok, men som ikke nødvendigvis er gudegitt.

Himmelharpen er et romantisk motiv. Pythagoreerne så på hele universet som et gigantisk strengeinstrument, og på kosmos som slik ordnet at alle bevegelser til sammen bidro til

en harmonisk klang. Musikkens makt skyldtes at den hadde evne til å gjengi og sanseliggjøre noe av verdensaltets egen skjønnhet. Ifølge idéhistorikeren Trond Berg Eriksen var universet for pythagoreerne "en sammenhengende vev av matematiske proporsjoner".⁷ Sånn sett står jeg 'et i "Regn" i en romantisk tradisjon, ved at han føler seg ett med naturen, og lar seg inspirere av regnet. Regnet er "døvende vellyd" fra himmelens harpe, en vellyd som klinger med i naturen og i mennesket som ferdes i den.

Det finnes likevel en dobbelthet i diktet som gjør at denne totale harmonien bare er tilsynelatende. Urtidslandskapet kan tolkes som en forbindelse bakover i tida, en bevissthet om hvor man kommer fra, men samtidig er et urtidslandskap noe skremmende, med øgler og kaklende papegøyer. At øglene *bet* mot regn, gir det en truende tone. Dessuten er sumpene støvgrå, noe som virker som en selvmotsigelse. Fuktige, frodige sumper skal være grønne, ikke støvgrå, som indikerer at de er tørre og i ferd med å smuldre opp. At jorda er blødende, er heller ikke udelt positivt. Blod kan settes i forbindelse med menstruasjonen, og dermed fruktbarhet og liv, men at den er blødende, kan også oppfattes som at den er skadet. I strofe to sies det at "himmelen legger de tynne striper av jern/tonende over mitt hjerte." At de er tonende, er med på å styrke inntrykket av at alt klinger med i den samme musikken som regnet skaper. Men når det er tynne striper av jern, får vi en følelse av gitter og innestengthet.

Diktet tegner altså et bilde av en person som er i kontakt med naturen. Inspirasjonen og fruktbarheten som regnet bringer med seg er positiv. Det får jorda til å gro. Men denne situasjonen kan samtidig være skremmende og smertefull. Ved en nærmere lesning av diktet åpenbarer det seg en tvetydighet i forhold til naturen. Den problematisering av dikotomien

⁷Trond Berg Eriksen: *Filosofi og vitenskap i antikken*. Universitetsforlaget, Oslo, 1983, s. 19 - 22.

natur-kultur som Jacobsens senere dikt er kjent for, innvarsles altså allerede i hans åpningsdikt. Naturen er ikke uten videre den positive pol i hans diktunivers, og det er ingen enkel naturnostalgi som gir seg til kjenne i hans dikt med regn som motiv.

